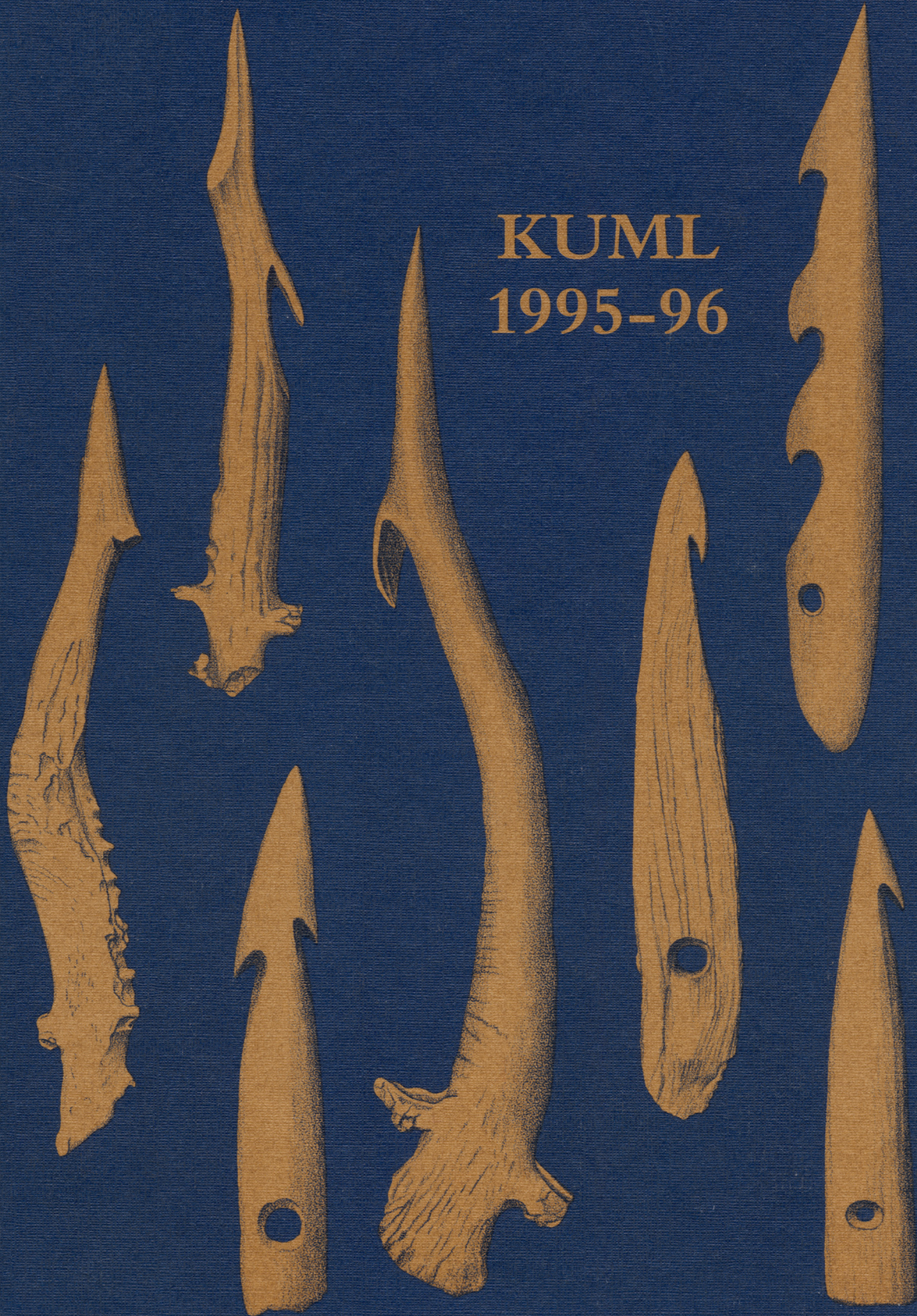

KUML
1995-96

KUML 1995-96

KUML 1995-96

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, Århus

Redaktion: Hans Jørgen Madsen og Jesper Laursen

*Omslag: Jørgen Mührmann-Lund
Grafisk tilrettelæggelse: Elsebet Morville
Tryk: Narayana Press*

*Skrift: Bembo 12/13
Papir: 115g Arctic Silk*

Copyright © 1997 by Jysk Arkæologisk Selskab

*ISBN 87-7288-592-0
ISSN 0454-6245*

Indhold/Contents

<i>Palle Friis</i> : Poul Kjærums Worsaae-medailen 16. maj 1996	7
Poul Kjærums Worsaae medal	10
<i>Ole Høiris</i> : Kampen om stenalderen. Antropologiske bud på vor oprindelse i fortid og nutid	13
Fight over the Stone Age	44
<i>Søren H. Andersen</i> : Ertebølleharpuner og spækhuggertænder. Aspekter af marin fangst i Ertebølletid	45
Ertebølle harpoons and killer whale teeth. Aspects of marine hunting in the Ertebølle period	97
<i>Klaus Ebbesen</i> : Terningspil i yngre stenalder	101
Dice and Dicing in the Stone Age	111
<i>Carsten Korthauer</i> : En ældre romertidsgrav med guldmønt fra Jylland – samt nogle iagttagelser om møntomløb og -funktion i jernalderens Danmark	113
An Early Roman Iron Age Grave containing a Roman Gold Coin	133
<i>Poul Mikkelsen og Lis Helles Olesen</i> : Vendeldiget	135
The Vendel Dike	147
<i>Jens Jeppesen og H.J. Madsen</i> : Trækirke og stormandshal i Lisbjerg	149
A Wooden church and Big Man's Hall at Lisbjerg	169
<i>Mogens Rud</i> : En skjult sandhed i Bayeux-tapetet? Hvad skulle Harald Godwinson i Normandiet?	173
A hidden Revelation in the Bayeux tapestry? What was Harald Godwinson's purpose in Normandy?	187
<i>Hans Skov</i> : Udgravningerne ved Aarhus Katedralskole i 1994-95	189
Excavations at Aarhus Cathedral School in 1994-95	206
<i>Jette Linaa Larsen</i> : Skår i tusindtal - keramik fra Torvet i Horsens ca. 1300-1650	207
Sherds by the thousand	237
<i>Jens Andersen</i> : Jydepotter fra Brønderslev	239
Jutish ware from Brønderslev	263
Jysk Arkæologisk Selskab 1995 og 1996	267

Vendeldiget

Af POUL MIKKELSEN OG LIS HELLES OLESEN

I den tørre sommer 1992 var vi oppe at flyve. Vi var på udkig efter bopladser og andre oldtidsanlæg, som under gunstige forhold kan aftegne sig på dyrket mark. De steder, hvor man i oldtiden har gravet stolper, grøfter og lignende ned i undergrunden, vil kornet ofte stå grønnere.

Set fra luften kan disse spor i bedste fald danne aftegninger af f.eks. husgrunde, hegn og voldgrave, og vi fandt faktisk ikke så lidt den sommerdag. Avisomtale medførte mange henvendelser fra folk, der havde gjort lignende iagttagelser, heriblandt gårdejer Krestian Andreasen i Vejrum midt mellem Holstebro og Struer. Han fortalte, at han hele sommeren havde bemærket en 2-3 m bred, grøn stribe tværs igennem kornmarken øst for sin gård Sønder Tolsgård (fig. 1). Over mindst 500-600 m's længde kunne striben ses i kornmarken. Selv i en græsmark længere mod øst og så igen i marken øst herfor havde Andreasen kunnet følge striben (fig. 2).

Da vi kom derud, kunne vi tydeligt se væksthforskellene i kornmarken, og det blev hurtigt klart for os, at det måtte være Vendeldiget, som var blevet genopdaget. Det er ikke et anlæg, vi i de senere år har vist den store opmærksomhed på Holstebro Museum, men ved at kigge lidt nærmere i arkiverne viste det sig heldigvis, at det var der andre, der havde gjort for os.

Folkevolde

Vendeldiget er en såkaldt folkevold, som også kendes fra andre egne af landet. I årene 1963-72 foretoges omfattende arkæologiske undersøgelser i Olgerdiget nordøst for Tinglev i det sydligste Jylland. Udgravningerne gav foruden en lang række oplysninger om konstruktionsmæssige detaljer oplysning om et stort flerfaset forsvarsanlæg, der ved hjælp af C 14-dateringer kunne tidsfæstes til perioden fra Kristi fødsel til 310 e. Kr. (1).

Siden er der foretaget flere undersøgelser af folkevolde ofte i forbindelse med anlægsarbejder såsom nedlæggelse af naturgasledninger eller motorvejsbyggeri. Således er der foretaget udgravninger i Trældiget mellem Vejen og Kolding (2) og Dandiget ved Randers (3). Begge disse voldanlæg er udaterede. I Æ Vold nord for Rødekro er der gravet en række snit (4). Dateringen baseret på dendrokronologi var her slutningen af 3. årh. e. Kr. Endelig er der gravet snit i Rammedige vest for Lemvig (5). Her blev ikke opnået en datering af anlægget.

Fig. 1. Vendeldigets beliggenhed.

Location of Vendeldiget.

Til trods for at der spredt over det meste af landet kendes adskillige anlæg, der går under betegnelsen folkevolde, er det således ganske få, der har været genstand for en arkæologisk undersøgelse.

Fælles for udgravningerne er, at de har givet et samlet billede af anlæggenes konstruktionsmæssige træk. De har vist, at forsvarsværkerne har haft en ensartet opbygning bestående af en grav, en vold og et palisadehegn, og de få dateringer ligger i romersk jernalder.

Vendeldiget

H.C. Strandgaard, der var lærer i Selde i Salling, havde for Oldnordisk Museum berejst over hundrede sogne i Vest- og Nordjylland i slutningen af forrige århundrede. Han var faktisk den første, der gjorde opmærksom på Vendeldigets eksistens, og det var i sidste øjeblik, at dets tilstand blev beskrevet og udstrækningen lokaliseret (fig. 3).

H.C. Strandgaards beskrivelse fra 1879-80 lyder: "I den sydvestlige Del af Vejrum Sogn findes en lav, gammel Vold, der strækker sig fra Øst til Vest, navnlig over Tolsgaards Mark, og ind i Asp Sogn. Fra den vestlige Kant af nævnte Gaards Mark og et Stykke Øst paa er den Skjæl mellem Asp og Vejrum Sogne, derfra fortsættes den omtrent lige ned efter Tolsgaard. Skjøndt Volden egentlig er højest der, er den dog paa dette Strøg noget forstyrret ved en Vandrende, som er kastet langs med den og hvoraf Oprensningen tildels er kastet op paa den. Tolsgaard eller Haven derved ligger lige over den eller i dens Retning. Fra Tolsgaard og Øst paa hen til en Korsvej er den især tydelig. Her var Marken nylig pløjet og harvet, men Voldens lyse Runding var kjendelig i Afstand fra den øvrige

Fig. 2. Voldgraven til Vendeldiget tegner sig som en mørk stribe i kornet, set fra øst mod Sønder Tolsgård.
Foto: T. Skov.

Vendeldigets ditch shows as a dark line in the corn. Looking east towards Sønder Tolsgård farm. Photo: T. Skov.

Jord. Fra den nævnte Korsvej og Østpaa ligger den som en Hederøgle langs med den sydlige Side af Vejen.”

Under Asp sogn skriver H.C. Strandgaard: “Den under Vejrum Sogn omtalte gamle Vold “Vindeldiget” har ogsaa strakt sig ind i dette Sogn og har gaaet Nord om Gaarden Bastrup og Syd om Skræddergaard og Munksgaard, men er her aldeles sløjfet. – En c. 80aarig Mand i sidstnævnte Gaard meddelte, at han i sin Ungdom havde været med til at bortføre mangfoldige Læs Jord fra denne Vold og, at den paa sine Steder var indtil 6 Alen bred i Bunden, andre Steder kun som et almindeligt Skjeldige og, at den gik ud og ind i sære Krumninger.”

På de gamle målebordsblade fra 1881 var størstedelen af diget også indtegnet.

H.C. Strandgaard har nok ikke taget hele turen langs diget, for da K. Friis Johansen 40 år efter berejste sognene, kunne han meddele, at diget i Asp sogn endnu ikke er helt så sporløst, som H.C. Strandgaard skrev. “I hvert Fald kan stedkendte Folk endnu anvise dets Forløb og enkelte Rester af det. Herefter har det, i fortsættelse af det Stykke, der dannede

Fig. 3. H.C. Strandgaard, lærer i Selde i Salling, berejste i slutningen af 1800-tallet over 100 sogne i Vest- og Nordjylland for Oldnordisk Museum.

In the last part of the 19th century H.C. Strandgaard, teacher at Selde in Salling, surveyed over 100 parishes in western and northern Jutland for the Oldnordisk Museum.

Skel mellem Asp og Vejrum Sogne, fortsat i Vest langs Sydsiden af den Vej, der gaar tæt Nord for Bastrup. På dette Stykke er det længst helt forsvundet. Tæt Vest for Bastrup har det bøjet mod Syd i en Bue gennem en Lavning, det kan her følges som en meget udjævnet, næsten umærkelig Højning. Derefter går det i en dyb Krumning rundt om et lille Stykke Hede og er der bedre bevaret end noget andet Sted. På Størstedelen af dette Stykke har det Karakter af et almindeligt Markskel men enkelte Steder, især på det på Kortet med a mærkede Stykke, er det dog en indtil 4 m bred, men ganske lav Vold. Langs Digets Nordside ses hele Vejen i denne Krumning mere eller mindre tydelige Spor af en Grav..”

Når vi i dag står på marken øst for Sønder Tolsgård hæver landskabet sig ganske svagt syd for diget. Vi fornemmer derfor, at volden har ligget syd for voldgraven, som også K. Friis Johansen skriver. Man har altså forskanset sig mod nord, hvilket digets krumning på det gamle kort også antyder. Volden er der ikke længere det mindste spor af. Omkring Sdr. Tolsgård kan den dog ses som en lys 5-8 m bred stribe over ca. 220 m's længde på luftfotos fra 1954.

Udgravningerne

De arkæologiske undersøgelser fandt sted i årene 1992, 1993 og igen i 1995 (fig. 4).

Gårdejer Krestian Andreasen var meget interesseret i diget, som han aldrig havde hørt om før. Han var klar til at gå i gang med en udgravning med det samme. Så efter høst i 1992 blev det første snit på 1 m' s bredde gravet med skovl og spade på tværs af voldgraven. Snittet viste en godt 2 m bred og 70 cm dyb grav (1 m inkl. muldlag) med skrånende sider og let tilspidset bund.

Til trods for udgravningens beskedne omfang kunne det for første gang ad arkæologisk vej dokumenteres, at det formodede oldtidige forsvarsværk var en realitet, og at det var voldgraven, vi havde set spor af i kornmarken.

1992-udgravningen sandsynliggjorde, at Vendeldiget kunne knyttes til den særlige type af oldtidsanlæg, der traditionelt betegnes langvolde eller folkevolde.

Den korte udgravning i 1992 blev udgangspunkt for en udvidet undersøgelse det følgende år. Formålet var at belyse konstruktionsmæssige træk ved anlægget samt om muligt at tilvejebringe en mere præcis datering. I et felt på godt 200 m² blev voldgraven frilagt i en længde af

Fig. 4. Marken hvorpå udgravningerne foregik. Voldgraven til Vendeldiget ses omtrent midt i billedet på tværs af marken ved højspændingsmastens fod. Foto: T. Skov.

The field where the excavation took place. The ditch can be seen about at the centre of the picture crossing the field with the electricity pylon.

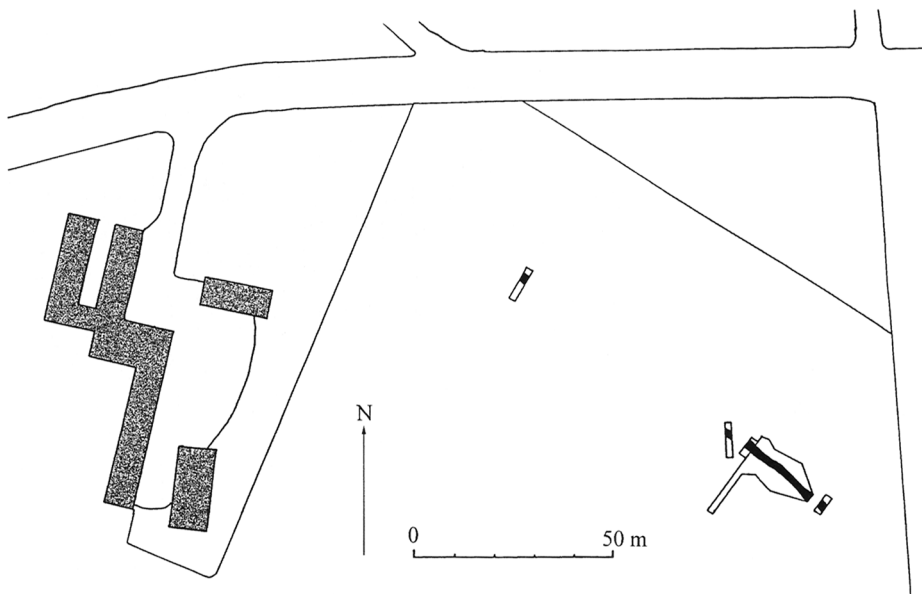

Fig. 5. Beliggenhed af snit og udgravningsfelt. Tegning: P. Mikkelsen.
Plan showing area excavated and the sections. Drawn by P. Mikkelsen.

ca. 20 m, og der blev undersøgt fire snit på tværs af voldgraven (fig. 5). De fire snit blev lagt med en indbyrdes afstand på 6-7 m. Snittene viste en voldgrav med en bredde på ca. 2-3,3 m og dybde målt fra undergrundens overflade på ca. 0,85 m til 1,1 m (inkl. muldlag op til 1,3 m). Siderne var uregelmæssige skrå, og bunden af graven varierede fra let tilspidset V-form til bred og flad U-form (fig. 6).

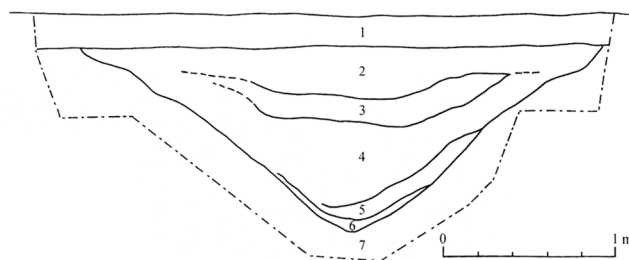

Fig. 6. Snit 3 i voldgraven. Lagbeskrivelse: 1: muldlag. 2: grålig ler med enkelte mindre sten. 3: grålig ler med linsler af hvidt sand. 4: grålig, ensartet ler. 5: gulspættet, grålig ler. 6: brungrå ler med vekslende brunlige nuancer. 7: undergrundsler. Tegning: P. Mikkelsen.

Section 3 across the ditch. Stratigraphy: 1: topsoil. 2: grey clay with scattered small stones. 3: grey clay with lenses of white sand. 4: uniform greyish clay. 5: greyish clay with yellow spots. 6: grey-brown clay with various shades of brown. 7: natural clay. Drawn by P. Mikkelsen.

Fig. 7. Snit 3, jf. fig. 6.
Foto: P. Mikkelsen.
Section 3, cf. fig. 6.
Photo: P. Mikkelsen.

Fig. 8. Snit 7. Selv med ekstrem tørke i sommeren og efteråret 1995 stod der vand i bunden af voldgraven.
Foto: P. Mikkelsen.
Section 7. Despite the extremely dry summer and autumn of 1995 there was still water at the bottom of the ditch.
Photo: P. Mikkelsen.

Fig. 9. Snit 6 i voldgraven, jf. fig. 10. Foto: P. Mikkelsen.
Section 6 across the ditch, cf. fig. 10. Photo: P. Mikkelsen.

Snittene dokumenterede, at der var sket en langsom sammenskridning og opfyldning af graven (fig. 7). I to af snittene fandtes i fyllden til voldgraven mørke muldlag, der må opfattes som vækstlag.

Det område, som voldgraven passerede, virkede meget fugtigt på grund af den stedvis meget tunge, lerede undergrund. Det er givet, at den nederste del af voldgraven i oldtiden i perioder må have været vandfyldt (fig. 8).

Størstedelen af det frilagte voldgravsafsnit blev tømt lagvist med maskine. Der blev som ventet ikke fundet daterende genstande i voldgraven, men i bundlaget af voldgraven i snit 2 fandtes trækul, som kunne bruges til en kulstof-14 datering af anlægget.

I forbindelse med undersøgelsen af en middelalderlig landbebyggelse på samme mark i sommeren 1995 blev der gravet yderligere to snit i voldgraven (fig. 9). Snittene fjede ikke væsentligt nyt til den viden, vi i forvejen havde om Vendeldiget. Det vestligste af snittene viste dog, at den øverste del af voldgraven på et tidspunkt er blevet genopgravet (fig. 10). Det kan være sket længe efter, at voldanlæggets primære funktion som forsvarsværk er ophørt. Måske er det den vandrende, som H.C. Strandgaard omtaler.

Disse to snit lå 5 m og 65 m længere mod vest end de tidligere udgravninger. Voldgraven var her lidt dybere end i de øvrige snit, idet den nåede op på 1,65 m inkl. muldlag. I begge snit var voldgraven fladbundet.

Vold og palisade

Da det undersøgte afsnit af voldgraven lå i dyrket mark og formodentlig har gjort det i århundreder, var ethvert spor af volden forlængst forsvundet. Volden har med stor sandsynlighed haft dimensioner, der svarer til den jordmængde, der er opgravet fra voldgraven. Det stemmer godt overens med, hvad den 80-årige mand fortalte H.C. Strandgaard for ca. 100 år siden. Han omtalte volden som nogle steder værende indtil 6 alen bred, altså omkring 3,75 m, andre steder kun som et skeldige.

Et karakteristisk træk ved de publicerede folkevolde er kombinationen af grav, vold og palisade. Palisaderne er som regel fundet ca. 5 m fra midten af selve voldgraven.

Ved undersøgelsen af Vendeldiget blev der ikke påvist spor efter palisade. At en sådan ikke nødvendigvis har forløbet ubrudt langs volden viser undersøgelserne af Trældigets yngste fase (6).

Iagttagelsesforholdene ved udgravningen var gode trods en ret varieret undergrund med stedvise udfældninger af al, og samtidig var det dækkende muldlag så tykt, at moderne dyrkning næppe kan have ødelagt ethvert spor efter en palisadegrøft. En eventuel palisade kan dog have ligget i større afstand fra voldgraven, end det er almindeligt ved de hidtil undersøgte anlæg.

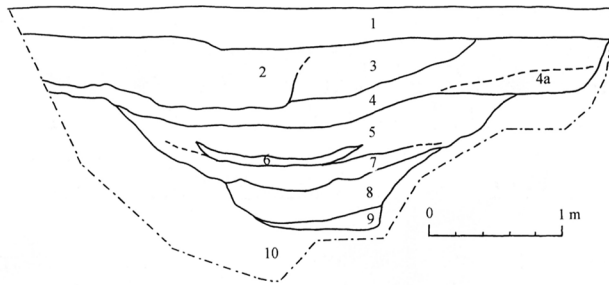

Fig. 10. Snit 6 i voldgraven. Lagbeskrivelse: 1: muldlag. 2: gulbrun, meget spættet lidt gruset ler. 3: brungul, let spættet ler. Lag 2 og 3 viser genopgravningen. 4: gråbrun ensartet ler. 4a: mørkebrun ler med lidt grå sand og lidt småsten. I lag 4's nedre kant ses et gennemgående lag af grus og mindre sten. 5: gråbrun fugtig ler. 6: sortbrun, let trækulsfarvet linse (vækstlag?). 7: grålig ler. 8: grå, let gulsættet ler. 9: grålig sand med tynde brune striber (vandaflejret) og lysgrå ler, i bunden af laget en tynd mørkebrun stribe. 10: undergrundsler. Tegning: P. Mikkelsen.

Section 6 across the ditch. Stratigraphy: 1: topsoil. 2: yellow-brown, strongly mottled, slightly sandy clay. 3: brownish yellow slightly mottled clay. Layers 2 and 3 represented recutting of the ditch. 4: uniform grey-brown clay. 4a: dark brown clay with a little grey sand and small stones. At the bottom of layer 4 is a continuous layer of sand and gravel. 5: damp grey-brown clay. 6: a black-brown, somewhat charcoal-coloured lense (turf-line?). 7: greyish clay. 8: grey, slightly yellow mottled clay. 9: grey sand with thin brown streaks (waterlain) and light grey clay. At bottom of layer a thin dark-brown streak. 10: natural clay. Drawn by P. Mikkelsen.

I Vendeldigets tilfælde er kun godt 0,5% af det samlede forløb undersøgt, så muligheden for at påvise rester af palisader ved andre dele af forløbet er naturligvis til stede.

Datering

Som omtalt tidligere blev der fundet ganske lidt trækul i bundlaget (lag 6) af snit 2. Trækullet blev C 14-dateret til 210-380 ±70 e. Kr. (7). Det svarer fint til forventningerne om en placering i romersk jernalder ligesom de få andre daterede folkevolde. Et enkelt lille trækulsnug på bunden af voldgraven er ganske vist ikke meget at hænge sin hat på. Men det var de givne muligheder på daværende tidspunkt. Som en brik i det store puslespil om en større forståelse af folkevoldene har dateringen sin betydelighed.

Digets udstrækning og funktion

Ud fra de gamle optegnelser er Vendeldiget i hele sin længde 3,75 km, i luftlinie 3,4 km. Både i øst og vest slutter diget sig til engområder. Selv om et sagn siger, at diget er bygget på én nat og har strakt sig helt ud til Vesterhavet, ser det med de naturlige afslutninger ud som om, at vi har hele udstrækningen af diget (fig. 11).

Afslutningen mod vest med et vinklet forløb på omkring 50 x 50 m synes mærkværdigt og kan næppe forklares rent forsvarsmæssigt. Sand-

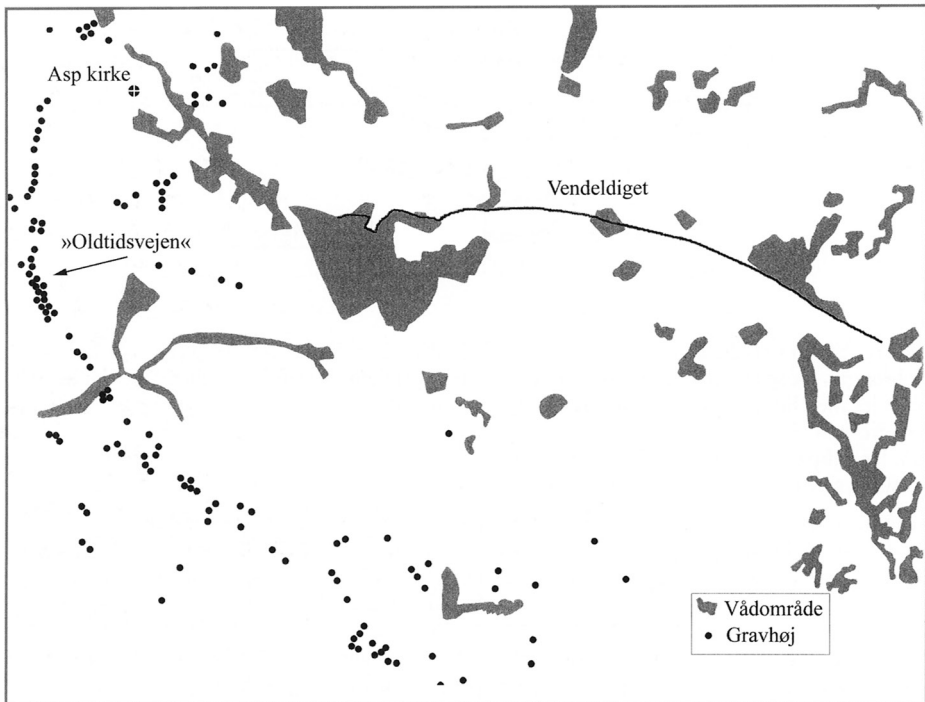

Fig. 11. Vendeldigets udstrækning. Den tætte række af gravhøje »Oldtidsvejen« kan være den vestlige afgrænsning af territoriet. Tegning: F. Lillelund og L.H. Olesen.

Map showing the course of Vendeldiget. The tight belt of barrows, "prehistoric roadway", may be the western boundary of the territory. Drawn by F. Lillelund and L.H. Olesen.

synligheden taler for, at der kan være sket en forveksling med volde fra et tidligere agersystem, som netop ses på luftfotos i dette område – eller en forveksling med senere markdiger.

Digets navn Vendeldiget eller Vindeldiget taler måske imod dette, idet vindel eller vendel betyder "noget som vinder, drejer, snor sig". Digenavnet betyder altså "det snoede, bugtede dige" (8).

Volden kender vi som sagt ikke meget til i dag. Voldgraven derimod har vi et godt indtryk af. Både fra luften og ved udgravningerne får vi indtryk af et temmelig uregelmæssigt anlæg, der ikke er præget af militær disciplin. Fra luften ser man, at den snor sig lidt ud og ind. Voldgraven har vekslende dybde og bredde og svinger mellem flad- og spidsbundet.

Der er tale om et stort anlagt projekt, når der med håndkraft skal graves en voldgrav og bygges en vold over en længde på knap 4 km. Hvis anlægget har været bemanded, og hvis der f.eks. har stået en palisade på volden, har det haft stor forsvarsmæssig værdi. Ubemandet og uden palisade tyder anlæggets dimensioner ikke på et regulært forsvarsværk. En voldgrav på 3 m's bredde og en vold på måske 1,5 m's højde kan de fleste med lethed forcere.

Diget skal nok opfattes som en territorialgrænse med en vis magtmanifestation mellem forskellige stammeforbund. Ud fra undersøgelser af gravfund i Østjylland og med støtte af Tacitus kan man med stor sandsynlighed fastslå, at landet allerede i ældre romersk jernalder har været opdelt i en række enheder. Tacitus kalder disse enheder herreder, men der må være tale om mindre enheder end vores nuværende herreder. I sådan et herred har flere landsbyer og gårdenheder under ledelse af en hærfører stillet 100 fodfolk (ifølge Tacitus) til rådighed for en fælles hær sammen med andre herreder. Disse herreder har tilsammen udgjort en stamme under ledelse af en høvding/fyrste. En storfyrste har haft den overordnede ledelse af flere stammer (9).

Selv om Vendeldiget er en del yngre end Tacitus' beskrivelser og muligvis lidt yngre end de østjyske gravfund, kan diget forstås i denne sammenhæng. Hvis et herred bestående af omkring 4-5 landsbyer og gårdenheder har stillet 100 mand til rådighed til krigstjeneste, kan en sådan styrke have stået bag opførelsen af diget sikkert efter påbud fra høvdingen eller storfyrsten. I så fald har vi her nordgrænsen for et større stammeforbund. Volden løber præcis midt gennem moræneområdet mellem Limfjorden og Storåen, hvilket giver velafgrænsede områder på ca. 6 km i nord-syd for stammeforbundene.

Desværre har vi ingen udgravede landsbyer eller gårde, der kan underbygge teorierne, ej heller har vi her syd for diget undersøgte jernaldergrave, som har afsløret hærførere eller høvdingen.

Derimod kender vi en af hærførerne i det nordfor liggende stammeområde. Fire kilometer nord for Vendeldiget ved Vester Lundby undersøgte G. Sarauw fra Nationalmuseet i 1901 en stor høj, som bl.a. indeholdt resterne af en 3 x 1,5 m stor trækiste placeret i en stor stensætning. Her var i anden halvdel af ældre romersk jernalder gravlagt en fuldt bevæbnet krigsmand med spyd, lanse, kniv og skjold. To sporer, et spænde og nogle beslag viste, at manden kunne drage i kamp til hest. En halv-måneformet ragekniv og syv lerkar med mad og drikke var også medgivet den døde (10). Udstyret med sporer og våben sandsynliggør, at der er tale om en hærleder.

Vestjylland bliver som regel omtalt under ét i litteraturen, men netop her hvor Vendeldiget ligger er vi nord for israndslinien. Jorden er fed moræneler, Limfjorden er i nærheden, og naturforholdene er i øvrigt som i Østjylland. Det er næppe tilfældigt, at det er i dette område, at vi ser forhold, som minder om de østjyske, dog stadig uden krigsbytteofre og pælespærringer.

Som man kan forstå, er Vendeldiget i dag kun synligt under særlige forhold.

Derimod er der 20 km længere vestpå bevaret ca. 400 m af en anden forsvarsvold formentlig fra samme periode – nemlig Rammedige sydvest for Lemvig (11). Volden er kendt over en strækning på knap 2 km. Den ligger omtrent nord-syd og går igennem den tætte række af gravhøje, som muligvis markerer et vejforløb fra Vesterhavet til Karup å (12). Ud over at beskytte et landområde har man her ved kunnet kontrollere en mulig færdselsvej, som det f.eks. også ses ved Æ Vold og Olgerdiget (13).

Efter Frederik 7's og livskytte H.C. Jørgensens udgravning af høje og opmåling af Rammedige i 1861 blev dele af diget fredet – og det er bestemt et besøg værd den dag i dag.

NOTER

1. H. Neumann 1982.
2. S. Hvass 1984. S. Hvass 1987, p. 376.
3. F. Christiansen og S. Berthelsen 1994.
4. S. Wulff Andersen 1990. S. Wulff Andersen 1993.
5. T. Dehn 1987.
6. Sv. A. Knudsen og P.O. Rindel 1994.
7. Trækullet blev acceleratordateret på AMS laboratoriet på Århus Universitet. AAR-1594, Trækul 1770 +/- 70 C 14 år f. 1950. Dateringen i teksten er kalibreret (Stuiver and Reimer 1993).
8. Venligst meddelt af lektor Gordon Albøge, Institut for Navneforskning, København.
9. D. Kaldal Mikkelsen. N. W. Bruun og A. A. Lund 1974.
10. L. Helles Olesen 1987.
11. T. Dehn 1987.
12. L. Helles Olesen og T. Skov 1989.
13. S. Wulff Andersen 1993.

LITTERATUR

- Andersen, S. Wulff 1990: "Æ vold" ved Øster Løgum. *Sønderjysk Månedsskrift* 1-90.
- Andersen, S. Wulff 1993: Æ vold. *Skalk* nr. 4.
- Bruun, N.W. og A.A. Lund 1974: Tacitus Germania I-II. Århus.
- Christiansen, F. og S. Berthelsen 1994: Dandiget, en folkevold fra jernalderen. *5000 år under motorvejen*. J. Hertz og S. Nielsen (red.). København.
- Dehn, T. 1987 Folkevolde. Bevar din arv. I. Nielsen (red.) København.
- Hvass, S. 1984: Trældiget. *Vejle Amts Årbog*.
- Hvass, S. 1987: Et lokalt Danevirke. Danmarks længste udgravning. Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (red.). København.
- Knudsen, Sv. Aa. og P.O. Rindel 1994: Trældiget – nye udgravninger. *Mark og Monte*.
- Mikkelsen, D. Kaldal 1990: To ryttergrave fra ældre romersk jernalder. *Kuml* 1988-89.
- Neumann, H. 1982: *Olgerdiget – et bidrag til Danmarks tidligste historie*. Haderslev.
- Olesen, L. Helles 1987: Jernalderkrigeren i Vejrum. *Struerfolk* 2. B. Boysen (red.)
- Olesen, L. Helles og T. Skov. 1989: *Oldtidsvejen*. Rapport fra Ringkøbing amt. Ringkøbing.

The Vendel Dike

In the dry summer of 1992 the Vendel Dike (Vendeldiget) was visible as a 2-3 m wide swathe 5-600 m long through the corn (fig. 1-2).

At least five other dikes of the same kind have been examined in Jutland (Olgerdiget, Trældiget, Dandiget, Æ Vold, and Rammedige). The few datings obtained point to the Roman Iron Age. At the end of the 19th century Vendeldiget was known as a low E-W bank passing through Asp and Vejrum parishes midway between Struer and Holstebro. H.C. Strandgård was the first to call attention to the dike (fig. 3).

In 1992, 1993, and 1995 archaeologists from Holstebro Museum excavated the ditch (fig. 4). An area of 200 m² was dug and 20 m of ditch uncovered (fig. 5). Seven sections were dug across the ditch. It had a width of 2-3.3 m and a depth of between 1.05 and 1.65 m (including 20 cm of topsoil). The sections showed it to be V-shaped in some places and U-shaped in others, and that it had silted up. No sign of a palisade and bank were found during the excavations (6) (fig. 6-7-8-9-10).

A small amount of charcoal from the basal layer was C-14 dated to 120-380 ±70 (7).

The Vendel Dike runs for more than 3.75 m and ends at marshy areas both in the east and west (fig. 11). The name means the winding, curved dike (8). It is interpreted as a territorial boundary between tribal confederations. Following a suggestion from Tacitus it can be suggested that it was the work of 4-5 villages, no doubt after orders from a chief or princeling (9). No village or farming settlement has ever been excavated in the immediate area, but a grave with equipment suggesting a military commander was excavated in 1901 four km to the north (10).

The part of western Jutland where Vendeldiget is situated recalls eastern Jutland in both its scenery and archaeology, as we are north of the maximum extent of the last glaciation.

There is now no trace of Vendeldiget on the surface, but Rammedige, 20 km further west, is partly under protection and worth seeing (11-12). As well as protecting a land area it controlled the course of a possible road, as is known elsewhere too (13).

Poul Mikkelsen og Lis Helles Olesen
Holstebro Museum

Oversættelse: David Liversage

